

BORDA - ZAR

Onerako edo txarrerako, herriaren elburuak ez dituzte izen berdiñak artzen, urteak zear. Atzo erlijioa ta pakea; gaur justizia ta egia... Atzo horri beteko bertsoak osatu zizkieten udaberriko arrosa gorriari, bere edertasuna azaldu naiez, besterik gabe. Orain beste aize batek jotzen gaitu; gauz bakoitzentzat arrazoi baten billa gabiltza io-ta-ke; nondik, nora, zergaitik, zertarako... Problema guztiek azaldu ta bakoitzen azterketa sendoa egiteko «psicosis» bat, zainetan sartu zaigu. Orixe; beste aize batek jotzen gaitu; ta herriak bere problemeen azterketak egitea osasungarria dala nago ni ere.

Bañan gaurkoz ez. Ez nator gaur problemarik agertzera, ezta ezeren azterpenik egitera ere. Beste asmo bat dakart; istori bat asmatu nai dut, besterik ez; begiak eta belarriak itsi, ta burua karresiz eta naigabez ustu ezin badut ere, azke, libre utzi nai nuke, berak amestu dezala istori bat... «BORDA-ZAR».

* * *

«Mendi markail baten saietsean, eguzkiak utsein ta izotzen atzarretan dagon erreka zoko batean, baserri bat arkitzen omen da. Borda-Zar. Berria ez behintzat inola ere. Nik uste Napoleonen sudur ziztoak ongi sumatu zituela. Sortaldera begira, erre kara abiatutako tellatu bizkar oker baten azpian, kokoitua. Bizpahiru aritz enbor, aran batzuk, ta iltxaur gerri mee bat inguruan. Atarian: azitegia, aska, idorpe aul bat... ta loia ugari. Bi ate eder ta sei leioko etxea zan. Hego aldetik, mats zurten antzu bat, leioraino inoiz igoko etzala etsiturik nunbait, lurrera begira.

Lau laguneko familia bizi zan Borda-Zarran. Joxe ta Roxari, senar-emazteak; Ixteben ta Luxia, seme-alabak.

—Hi, kontatu al diok aitari norekin ikusi nauken gaur karrikan?

—Ez, neska; ez adi larritu, etziñot erranen. Bañan uste diñat zer bait sumatu autela. Lehengo batean amak hitz-erdika bat bota ziñen...

—Ba zekitek Antoniokin ibiltzen naizela? Etzeok aita ona go-goan egonen...!

Berrogei-ta-hamar urte inguruan ibilliko zan Joxe. Txikia ta zorroaundikoa; txapel eder baten azpian gerizpetzen zituen bere buru soila ta asmo idorrak. Langillea omen zan, bañan beti berea egin behar izaten duten hoietik. Roxarik etzuen bere senarraren antza aundirik. Emakume garbia ta goxoa, ernea ez bazan ere. Etxe-Zelaiako alaba zan, ta giro obeagoan ezia nunbait. Semeek amaren aldera zetozin. Luxiak emeretzi urte eder zituen, ta Ixtebenek ogei-talau bat... soldaxka egin berri xamarra zuen behintzat.

Igande gaua, ta guraso-alabak afaltzen. Ixteben ez da oraindik herritik azaldu. Joxe geldikor ta zital dago. Halako batean:

—Nor dun goizean eleizako atakan hirekin zegon hura?

—Lagun bat. (*Luxiak, gorri-gorria eginta.*)

—Bai, entzun diñat aspalditxo hontan alkar ikusten duzuela. Eorrek Ikusiko dun, bañan etzaidan batere gustatzen ille aundi ijitu hura.

—Ille aundia edo ez, oso majoa da ta neri gustatzen zait, nai ez bazu ere.

—Ze majo ta ez majo; ez diñat estudiante alfer horrekin berriro ikusi nai; ba ditun mutil langilleak oraindik; hor dun «Ttuntun-Bordako» Jeronimo hire atzetik aspaldi hontan. Obe dun berriro nik ez ikusi ille aundi iguingarri horrekin!

—Jeronimo, asto artxoi aundi bat da, besterik ez. Ta Antonio ez bazaizue gustatzen, zuen kontuak atera; Frantzira ioanen gera biok, ta han bizi!!

—Frantzira? (*Ama bere senarraren alde.*) Ez dun zinkan erranen; ogei urtez zuek azitzen ari, ta orain iñun kabitu etzatelik!! Ez dun afaririk ere merezi, emagaldu zikiña!!

* * *

Bizpahiru urte pasatu dira, ta Luxia ez da Borda-Zarran bizi. Neskaren azkeneko illabeteak bere sortetxean etziran goxoak izan. Garai batez beteta zego-lako bulla zabaldu zan herrian, ta etzuen nai orduko aitaren atzaparretik iges egin. Bere gizongaia Antoniok, gauzak itxustera zijoazila igerririk, anka egin zuen herritik, eskoletako mutikoak sagar gaxiak ebastera ioan ta, nagusia datorrela sumaturik, gordetzen diran antzera. Frantzira saiatu omen zan neska, ba-

ñan gurasoen baimenik gabe ezin nunbait, ta beste bideren bat ar-
tu omen zuen. Herriko atsoak ziurki diote Erretorak franko lagun-
du ziola neskari estu-aldi hartan. Behintzat, Borda-Zarrako nagusia,
ezkerzotik iñork ez omen du Eleizan ikusi.

Sendi zauritu hartako goxotasunak akitu omen ziran. Zitalkariak
ta hitz-motzak; bazkaltzerakoan ez bazan, afaltzerakoan: sesioak, al-
kar-hizketa zorrotzak ta oiua. Roxari gau ta egun negarrez. Joxek
edariari eman omen zion; edariari ta iokuari. Gauerdi arte herriko
ostatu zokoan kartetan; dirua iokatzen asi zala ere zabaldu zan.
Herria «zaitzen» aritzen zaizkigun mingain luzeak bazuten bazka:
Luxiak ume elbarra izan zuela; etxeoak ba zekitela nun zegon, ba-
ñan etzutela aitortzen; amak ixilka dirua igorritzen ziola; Joxe etxea
iaten ari zala iokuan...

Dana dala, bizpahiru urte hauen buruan, Borda-Zarrak beste
itxura bat zaukan. Ateraino bide eder bat egin zioten, ta barrutik ere
etxeari berrizte on bat eman; gainera, lanerako traktore azkar bat
erosi. Ixtebenen aspaldiko ametsa zan, bañan etzuen gauatik goizera
beregianatu aita.

—Halako bei pare ederra buztarrirako ta... orain arte egin digu-
kena gero ere eginen diuk bai!; idiak erosi zizkitek Tenntun-Bor-
dakoak ta gu bezin gibel zabiltzak lanekin; bakarra zakit nik, orain
arte bizitzerako aiña ateri digukela traktore edo horrelako sorgin-
keririk gabe.

—Egia, bañan ez da hori kontua. Artoei bi ta hiru iorra ematen
irakatsi ziguten, bañan ikusi zendun zeonik etzuela horrek bererik.
Bizitzeko aiña aterako duzu baita atez-ate eskean, bañan ez da hori.
Beti hortan?; uda ta negu lanean ari, ta iñoiz ez herrian bizitza txar
bat erosteko dirurik.

—Zer uste duk, traktoreak lanik egin gabe emanen dikela dirua?

—Ez aita; bañan beste era batera eginen dugu lana. Orain arte
bezela, baserriak ez du etorkizunik; nik behintzat ez diot ikusten be-
rerik.

Gaur egun beste aurrerapen batzuk badira; traktoreak ta gaine-
koak. Lana egin beharko da gero ere, bañan hainbesteko karrakai-
llik gabe; zerk ematen duen geiena, hartara saiatuz; lau arto ondo
erein ta, hiru oillo aul ta bi bei antzueri begira egon gabe, landak so-
ro bota ta mea talde eder bat ezi, edo txerrikume sail bat gizendu,
edo sei-zazpi bei esnelari moldatu. Traktore batekin, batere karrai-
llik gabe, lurrak irauli, bazka mutur batzuk ekarri, esneak herrira
eraman ta pensoak ta behar dana etxeko ateraino ekarri... hori da
buruz saiatzea.

—Traktorea!; ez diat nik ukituko behintzat!; sorginkeria duk hori; alfer batzuk bizitzeko, dirua kentzeko alderdia!

Ez dakit, ondarreko konbentzitu zalako, ez eguntik egunera bere burua sendoago sumatzen zuelako, ez semea konformatu ta etxeko lanetara biltzeko (Frantzira, mendi lanetara ioango zela aipatzen asia baizan Ixteben), behintzat azkenean Joxe ere berotu zan ta erosi egin zuten traktore eder bat. Iokoan irabazitako tresna zala, ta iokoan galduko zuela aotik ortzetara erraten omen zuen Aker-Bordako sorgiñak; Erretorak ez bazuen ixillerazi, hiltzen omen du Ixtebenek merkatu illunabar batez.

* * *

Aritzak dardaratuz, hego-aizeak ostu oriak lurrera iausterazten dituen garaian, landako arto umoak burua makurturik zegozila, eiztari amorratuek usoei danba danba ari zirelarik, udazken arratsalde batez, hil ezkillak herrian.

—Borda-Zarrako Roxari hil da!

—Min-bizia omen zuen odolara.

—Familiako naigabeak hil omen dute; ez omen zuen beste gaitzik.

—Alargunak ez omen du utziko alaba etxean sartzera.

* * *

Bi laguneko sendi aula Borda-Zarran. Aita-semeak bakarrik, nola azindak zaitzeko, nola artoak biltzeko..., nola sukaldeko lanetarako.

* * *

Bazkal ondo batez, Ixteben kuluxka bat egiten ari zalarik, Joxe aran azpian irazketarako sega moko erdoi bat pikatzen. Garbi iauntzia, sasoieko gizon aurpegi luxe bat urbiltzen zaio ate ondora.

—Ixo, txiki, atoz onat!, (*nagusiak zakur zitalari...*) kaxo Patxi, arritzekoa hi hemen barna; ze karajo habil?

—Kaxo Joxetxo! Bizkor al zabiltz, bizkor?

—Nun habilla hi? Azinda txarren bat erosteko asmoakin edo...?

Ba zaukat bi illabeteko txekorra, esnez azia; ikusi nai baduk, salduko diat prezio ona eskeintzen ba diak.

—Ez, ez nator hortara; beste afera txiki batek ekartzen nau.

—Beste afera batek?, zer duk ba?

—Begira, Joxetxo; urte sailla bada traktorea erosi zenidala, ta

oraindik ez didazu erdia besterik ordaindu. Ba dakit lehen-bai-lehen ordaintzeko asmoak dituzula, bañan diruen beharrean arkitzen naiz ta...

—Ez adi larritu, mutil, ordainduko diat; azken garai hontan, bat eta bestea dala, sartu ala atera egiten dituk etxe madarikatu hontan, ta estu xamar nabillak. Etxe zahar hau moldatzeko ere azindarik oberena saldu bear izan nian; bañan txekor hori kentzean, sos pixka bat eukiko diat eskuartean.

—Barkatu, bañan ezin zaitut geiago itxoin; traktorea nerekin eramateko asmoakin etorri naiz...

—!!

—...

Ezkeroztik erreka zoko hartan ez omen zan motorren orroarik entzun. Ixteben, etxearen gain, beste tresna bat erosi beharrez asi da, ta ustegabekoa; etxea ez da Joxena. Iokoan egindako zorrak ezin ordainturik, Errotako Krespok Borda-Zarra ta bere lurak bereganatu zituela erran diote; Paperetan garbi azaltzen omen da Krespo dala danen iabe.

* * *

Negu beltza. Elurra mendiz-mendi; aize zorrotza atez-ate; neguaren zigorra leioz-leio; otza ta dardara. Negu beltza.

Borda-Zarran ez da oillarraren kukurrukurik; ez txakurraren sainga zitalik; ez kerik teillatu goiti. Atea io, ta iñor ez; Borda-Zarra utsa dago, ixilik, kokoitua. Erreka zokoan, izotza.

Ixteben Ameriketara ioan omen zan; Joxek, Borda-Zarrako nagusiak, herriko Zaharren Etxean atea io behar izan omen zuen; han dago azkeneko urte bat hontan, konkortua, bere txapel aundiaren azpian; zigarro mutur bat ezpainetan, makilla eskuartean, burua markurtua, nunbaitera begira. Ahantzi egin nai du bizi dala, bañan ezin; burua eldu zaskio Borda-Zarra, bere sukaldeko txoko goxoak, azinden izen politak, ganbarako tresna xaharrak. Gogora eldu zaskio, Luxiak lenengo Jaun-artzea egin zuen goiza, Roxari hil zan arratsaldea, iokoan baserria galdu zuen gaua...

—Altxa, Joxe! Goazen, trukean ari behar dugu; ken itzatzu burutik naigabe hoiek, bestela bizirik akituko zera!

—Zuk uste duzu ume batek holakorik egin lezakela?; bizi guztian umeak ezitzen ari, zertarako?, gero nai duten guztia egin behar dutela iartzeko; ta gogor pixka bat egiten ba diezu, arro arro

mintzatzten asten zaizkizu, oillaskoen pare, ta iges etxetik. Neri ger-tatu behar hori ere!

—Zuri, Joxe; bañan ez zuri bakarrik; ez da gaurkoa problema hori; nun-nai ta noiz-nai, etxe guztietan problema bera.

—Gaurko gazteak ez dakite gurasoen maitasuna eskertzen!

—Gezur aundia dala ez nizuke erranen, bañan gurasoen alde-tik, zer?

Uste izaten dugu gure umeak betiko haur aulak direla, ta oillo kolkak bere txitoak gordetzen dituen bezela, gorde nai ditugu eme-zortzi-emeretzi urteko gazteak, ta ohartu gabe, kalte egiten diegu. Adiña bat ezkerro, utzi egin behar da pixka bat umea bere erara, ikas dezala berak mundu zabal hontan ibiltzen, iñork eskutik era-man gabe; lagundu, bai; lotu ez ordea. Guk, gurasook sortu, azi ta ezi ditugu gure umeak, bañan horrek ez du erran nai umeak gureak direla, erositako tresna bazuk izanen lireken bezela... bañan, Joxe; zuk eta nik ez dugu problema hori konponduko hemendik; goa-zen, trukean ari behar dugu ta antzi ditzagun ordu batez biziaren naigabeak.

—Bai, ia gureak egindu...

ANTONIO ERKIZIA ALMANDOZ

(Lesaka-1972)

